

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього
НАН України»

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою ДУ «Інститут регіональних
досліджень імені М. І. Долішнього НАН
України»

Протокол №4 від 24 березня 2025 р.

Голова Вченої ради Інституту

Василь КРАВЦІВ

ПРОГРАМА

**додаткового вступного іспиту до аспірантури з підготовки здобувачів
вищої освіти ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності С1 «Економіка та
міжнародні економічні відносини (за спеціалізаціями)»**
Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього
Національної академії наук України»

Львів 2025

ПЕРЕДМОВА

Програма додаткового вступного фахового випробування до аспірантури зі спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізаціями)» орієнтована на перевірку теоретичних знань і навичок вступників у сфері світової, національної, регіональної, секторальної економіки та економіки підприємства.

Додаткове фахове випробування у формі усного іспиту проводиться для осіб, які беруть участь у конкурсі для вступу в аспірантуру за спеціальністю С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізаціями)» з іншої галузі знань. Додаткове випробування призначається рішенням Приймальної комісії Інституту за затвердженим розкладом та передує вступним випробуванням зі спеціальності та іноземної мови.

Метою додаткового вступного випробування зі спеціальності є перевірка і оцінювання фундаментальних знань вступників із основ теоретичних економічної теорії та наукових досліджень, визначення рівня підготовки вступника та ступеня володіння набутими знаннями.

Розробники програми:

Сторонянська І.З., д.е.н., проф.,

Дуб А.Р., к.е.н., доц.

Програму додаткового вступного іспиту до аспірантури зі спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізаціями)» з підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії (PhD) розглянуто на засіданні Вченої ради Інституту 24.03.2025 р., протокол №4.

1. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ДОДАТКОВЕ ВСТУПНЕ ВИПРОБУВАННЯ

ЕКОНОМІЧНА НАУКА

Економіка як об'єкт наукового дослідження. Предмет економічної науки. Етапи розвитку економічної науки. Сучасна структуризація економічної науки та диверсифікація її предмету. Принципи, категорії і закони економічної науки. Методи економічних досліджень та їх класифікація. Критерії і показники розвитку економіки. Макроекономічний, мікроекономічний рівні аналізу.

ЕКОНОМІЧНІ ПОТРЕБИ ТА ІНТЕРЕСИ

Суть потреб та їх походження. Види потреб. Економічні потреби та їх класифікація. Ієрархія потреб. Закон зростання потреб та його практична дія. Взаємозв'язок потреб та інтересів. Економічні інтереси та їх види. Мотиви та стимули. Суть економічної поведінки та чинники, що впливають на її формування. Національні та глобальні економічні інтереси.

ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА

Поняття економічної системи. Структура економічної системи. Суть та структура продуктивних сил. Показники розвитку продуктивних сил. Відносини власності, їх суб'єкти та об'єкти. Економічний зміст власності. Типи та форми власності. Домогосподарства та їх роль в економіці. Суть підприємства, їх функції та види. Сектори економіки, кластери, внутрішні регіони, регулятивні інститути. Типи і моделі економічних систем та їх еволюція. Типологізація сучасних економічних систем. Поняття національної економічної системи. Міжнародна економічна система та її структура. Формування глобальної економічної системи.

ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Поняття економічної діяльності. Види економічної діяльності. Виробнича діяльність. Науково-дослідна і проектно-конструкторська діяльність. Інвестиційна діяльність. Поняття інвестицій та їх види. Інноваційна діяльність. Поняття інновацій та їх класифікація. Торговельно-маркетингова діяльність. Торгівля, її функції та форми. Поняття суспільного поділу праці та його історична еволюція. Міжнародний поділ праці як вища форма розвитку суспільного поділу праці. Форми міжнародного поділу праці. Суть міжнародної економічної діяльності та її основні види.

ТОВАР І РИНОК

Поняття економічних благ та їх класифікація. Суть товару та його властивості. Споживча вартість, вартість, мінова вартість. Історія виникнення грошей та їх еволюція. Суть грошей та їх функції. Сучасні види грошей. Грошова маса та її структура. Грошовий обіг та його закони. Поняття інфляції та її причини. Види інфляції та її показники. Соціально-економічні наслідки інфляції. Виникнення ринку та його еволюція. Сутність і функції ринку. Суб'єкти і об'єкти ринкових відносин. Ринковий механізм та його основні елементи. Поняття попиту та фактори його формування. Закон попиту. Поняття пропозиції та фактори її формування. Закон

пропозиції. Суть ринкової ціни та механізм її формування. Функції ринкової ціни. Види ринкових цін. Ринкова рівновага. Суть конкуренції та її функції. Форми та методи конкуренції. Моделі ринків. Ринок досконалої конкуренції. Суть монополії та її причини. Види монополії. Наслідки монополізації та антимонопольна політика. Ринок олігополії та його особливості.

ПІДПРИЄМНИЦТВО

Сутність підприємництва та його роль в економіці. Організаційно-економічні форми підприємництва. Види підприємницької діяльності. Суб'єкти та об'єкти підприємництва. Поняття витрат виробництва та їх класифікація. Прибуток як мета підприємницької діяльності. Фактори зростання прибутку підприємства. Види прибутку. Продуктивність праці. Рентабельність виробництва та фактори, що визначають її зростання. Поняття економічної ренти та її види. Земельна рента та її форми. Необхідність регулювання підприємницької діяльності та його цілі. Принципи та напрями державного регулювання підприємницької діяльності. Суть та види міжнародної підприємницької діяльності.

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Економічний розвиток, його сутність, цілі та принципи. Динаміка економічного розвитку та його фактори. Економічне зростання, його критерії та показники. Фактори економічного зростання. Типи та моделі економічного розвитку. Сталий економічний розвиток. Циклічний характер економічного розвитку. Види циклів та їх причини. Економічний цикл та його фази. Економічні кризи та їх види.

КАПІТАЛ

Еволюція та сучасний зміст категорії капітал. Структура капіталу та її еволюція. Функції капіталу. Сучасні форми капіталу. Людський капітал. Інтелектуальний капітал. Інформаційний капітал. Виробничий капітал. Фінансовий капітал. Венчурний капітал. Соціальний капітал. Капітал підприємства, його кругообіг та оборот. Ефективність кругообігу капіталу. Суть та причини міжнародного руху капіталу. Форми міжнародного руху капіталу та його наслідки.

ПРАЦЯ

Праця і людський ресурс. Зміст найманої праці та її еволюція. Вартість і оплата праці. Суть заробітної плати та її функції. Форми та системи заробітної плати. Номінальна і реальна заробітна плата. Інвестиції в людський ресурс. Інтелектуалізація праці. Суть трудових відносин, їх структура та еволюція. Соціалізація трудових відносин. Поняття зайнятості та її форми. Безробіття як соціально-економічне явище, його причини та показники. Форми безробіття. Дискримінація праці та її причини. Нерівність в доходах, її причини та показники вимірювання. Проблема бідності. Міжнародна міграція людського ресурсу: причини, види, наслідки.

РИНКОВА СИСТЕМА ТА ЇЇ СТРУКТУРА

Інституціональні основи ринкової економіки. Взаємодія ринку та держави у сучасній економіці. Економічні функції сучасної держави. Типи ринкових систем. Сегментація ринку та її критерії. Класифікація ринків. Ринок засобів виробництва. Ринок землі та нерухомості. Ціна землі. Ринок товарів та послуг. Ринок капіталу. Ринок людського ресурсу. Ринок інновацій. Регіональні ринки. Поняття міжнародного ринку, його структура та види. Становлення глобального ринку, його суть та ознаки.

СУСПІЛЬНЕ ВІДТВОРЕННЯ

Суспільне відтворення, його типи та показники. Система національних рахунків та її основні показники. Валовий внутрішній продукт як основний макроекономічний показник. Методи обчислення валового внутрішнього продукту. Національний дохід як сукупний дохід в економіці. Розподіл та перерозподіл національного доходу. Споживання і заощадження. Поняття національного багатства та його структура. Доходи населення: суть, джерела, види. Державний бюджет як основний фінансовий план держави. Структура державного бюджету. Проблема дефіциту державного бюджету. Суть податків та їх види. Суть та цілі соціальної політики. Роль держави в системі суспільного відтворення. Поняття інтернаціоналізації та глобалізації відтворювальних процесів.

ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.

Сутність наукового пізнання. Основні форми розвитку наукового знання. Парадигми соціально-економічних досліджень. Значення теорії в наукових дослідженнях. Дизайн наукових досліджень. Процес наукового дослідження. Алгоритм вибору проблеми дослідження. Вимоги до теми дослідження. Принципи дослідження на основі парадигми функціоналізму. Основні етапи планування наукового дослідження. Загальнонаукові методи дослідження. Спеціальні методи дослідження. Зміст поняття «гіпотеза». Зміст терміну «концепція».

2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ДОДАТКОВОГО ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Додаткове фахове вступне випробування має кваліфікаційний характер та передуює іспиту із спеціальності та іноземної мови. Додаткове вступне випробування оцінюється за двобальною шкалою – «зараховано» / «не зараховано» та для конкурсного відбору (балу) не зараховується.

Для успішного складання додаткового фахового вступного випробування і допуску до фахового вступного випробування вступник повинен продемонструвати розуміння основних положень питань програми та правильно відповісти не менш, як на 2 питання. Додаткове фахове випробування проводиться в усній формі у вигляді обговорення та відповідей на запропоновані питання. Особлива увага звертається на логічність викладу думок вступником, уміння відстоювати власні переконання. Опитування вступника триває не більше 15 хв, при цьому вступник має можливість відповісти не більше, ніж на чотири запитання. Процедура вступного випробування оформляється протоколом, в якому секретар предметної комісії фіксує питання до вступника та коментарі членів комісії з якісною оцінкою за кожне запитання:

- **«відповідь правильна повна»** - вірна та ґрунтовна відповідь на запитання, теоретично правильний і логічно обґрунтований виклад матеріалу, при якому вступник повно і глибоко використав відомі йому фактичні знання, виявив здібність аналізувати економічні явища та процеси, робити висновки і узагальнення з чітким їх формуванням;

- **«відповідь правильна, але не повна»** - правильна відповідь, з якої видно, що абітурієнт розуміє теоретичний матеріал, його повноту, глибину, системність, але допускає неточності;

- **«відповідь неправильна»** - відповідь свідчить про те, що знання абітурієнта мають дуже фрагментарний характер, відповідь не містить аналізу фактичного матеріалу, необхідних узагальнень і висновків;

- **«відповідь відсутня»**.

Якщо вступник надав відповідь на 2 і більше запитання, яка була оцінена екзаменаторами як «правильна повна» та/або «правильна, але неповна», то оцінка за рішенням комісії – «зараховано», в іншому випадку - результат незадовільний «не зараховано».

Після завершення іспиту бланк підписується вступником і всіма членами предметної комісії. Правильність та повнота відповідей вступника фіксується секретарем комісії. Інформація про результати додаткового фахового випробування оголошується вступникові в день його проведення.

У випадку, якщо вступник не склав додаткове вступне випробування, він не допускається до складання фахового вступного випробування та вступного іспиту з іноземної мови і втрачає право брати участь у конкурсному відборі.

3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітична економіка: макроекономіка і мікроекономіка : підруч. : у 2 кн. / за ред. С. М. Панчишина, П. І. Острроверха ; 3-тє вид., виправл. та доп. Львів : Априорі, 2017.
2. Базилевич В. Д. Макроекономіка : підруч. / В. Д. Базилевич ; 4-те вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2018. 743 с.
3. Башнянин Г. І. Мікроекономічна теорія : навч. посіб. / Г. І. Башнянин, О. Р. Зав'ялова, О. О. Перепьолкіна. Львів : «Новий Світ – 2000», 2020. 391 с.
4. Бірга Г.О. Бургу Ю.Г. Методологія організації наукових досліджень: навч.посібник. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.
5. Глобальна економіка: підручник [за заг. ред. Д. Антонюка, І. Бабець, А. Мокія, Ю.Полякової]. Запоріжжя: Видавець ФОП Мокшанов В. В., 2017. 612 с.
6. Економіка підприємства : підруч. / Л. В. Фролова, О. Є. Бавико, О. І. Васильців, Н. Г. Міценко та ін. ; за ред. д.е.н., проф. Л. В. Фролової. Одеса : Бондаренко М. О., 2020. 708 с.
7. Економічна теорія [Текст] : навч. посіб. / [О. В. Стефанишин та ін.]; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. 335 с.
8. Економічна теорія: підручник / В.Д. Лагутін, Ю.М. Уманців, Т.А. Щербакова та ін. ; за заг. ред. В.Д. Лагутіна. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 608 с
9. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. 9-те вид., переробл. і доповн.К., Знання, 2014. 710 с. 11. Історія економіки та економічної думки: підручник. / В.Д. Базилевич, Н.І. Гражевська, Т.В. Гайдай та ін.; за ред. В.Д. Базилевича. К. : Знання, 2018. 775 с.
10. Макаренко М. Макроекономіка : підруч. / М. І. Макаренко, Т. О. Семененко, Ю. М. Петрушенко ; 2-ге вид., переробл. Суми : Сумський державний університет, 2021. 307 с.
11. Маршавін Ю.М. Ринок праці та державне регулювання зайнятості: навч.посібн. / Ю.М. Маршавін. К.: ПІК ДСЗУ, 2019. 321 с.
12. Мацелюх Н. П. Економічна теорія: політична економія, мікроекономіка, макроекономіка : навч. посіб. / Н. П. Мацелюх, І. А. Максименко, В. В. Мартиненко та ін. ; 2-ге вид. перероб. та доп. Київ : Видавничий центр «Кафедра», 2017. 220 с.
13. Мацелюх Н.П. Історія економіки та економічної думки. Політична економія. Мікроекономіка. Макроекономіка. Навчальний посібник / Мацелюх Н.П, Максименко І. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 328 с.
14. Мульська О. П. Потенціал і розвиток підприємства: конспект лекцій. Львів, 2023. 122 с.
15. Панчишин С. Макроекономіка : навч. посіб. ; 4 вид., виправ. та доп. / С. Панчишин. Львів : Априорі. 2022. 524 с.
16. Основи наукових досліджень у схемах і таблицях : навч. посіб. / О. П. Кириленко, В. В. Письменний. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 228 с.
17. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / за заг. ред. Т. В. Гончарук. Тернопіль, 2014. 272 с.